

etmesidir. 1144-1159 (1731-1746) yılları arasında mutavassıttâ iki defa temize çekip (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Mustafa Fâzıl, Riyâza, nr. 40 [22 eser], 41 [31 eser]) öğrencilerine okutması onun belirli ve sistemli bir maksat güttüğünü gösterir. Bu maksat bir yandan İslâm medeniyetine ait birikimi ortaya koymak, bir yandan da Lâle Devri'nde Yanyalı Esad Efendi'nin Osmanlı ilim zihniyetinin dayandığı kelâmî-riyâzî çizgiyi eleştirerek yerleştirmeye çalıştığı Aristocu tabiat anlayışına tepki göstermek şeklinde özetlenebilir. Günümüzde yapılan araştırmalar, Mustafa Sıdkı'nın islah ve tahrirlerinin matematik açısından önemli bir içeriğe sahip olduğunu göstermiştir (Ali İshak Abdüllatif, s. 215, 246-256). Onun İslâm geleneğine ait eserleri islah ve tahrir etme yanında Batı eserlerini de Türkçe'ye çevirmesi, Osmanlı matematiğinin eğitimdeki seviyesini ve bu eğitimle yetişen bir kişinin bilgi kapasitesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Mustafa Sıdkı'nın bu çift yönlü faaliyeti öğrencileri tarafından sürdürülmüş, Şekerzâde Feyzullah Sermed logaritma içeren ilk müstakil eseri Osmanlı matematiğine kazandırırken yine onun ve Mustafa Sıdkı'nın diğer öğrencilerinin elinde geleneksel Osmanlı cebir notasyon ve sembol sistemi en olgun düzeyine kavuşmuştur. Bu çift yönlü faaliyet tarzı, medrese ulemâsından İsmâil Gelenbevi ve Kuyucaklızâde Mehmed Âtîf Efendi tarafından takip edilmiştir. Mustafa Efendi ayrıca "Sıdkî" mahlasıyla birçok şiir yazmış ve Resam Ömer Efendi'den hat meşkederek başarılı bir hattat olmuştur.

Eserleri. 1. *İslâh ve tahrîru Kitâbi İstihrâcî'l-evtâr fi'd-dâ'ire bi-havâşşî'l-hattî'l-münhanî'l-vâkı' fihâ.* Bîrûnî'nin trigonometriye dair eserinin tahrir ve islahıdır (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Mustafa Fâzıl, Riyâza, nr. 41.11, vr. 74^a-82^b). Bîrûnî'nin eserine ait nüshalarla karşılaştırıldığında Mustafa Sıdkı'nın yaptığı tahrir önemli farklar ihtiva ettiği görülür. 2. *İslâh ve tahrîru Kitâbi 'Ameli'd-dâ'ireti'l-mak-sûmeti bi-seb'ati aksâmin mütesâviye.* Archimedes'in Sâbit b. Kurre tarafından tercüme edilen bir geometri eserinin 1153'te (1740) yapılmış islah ve tahriridir (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Mustafa Fâzıl, Riyâza, nr. 41/14, vr. 105^b-110^a). 3. *Risâle fi 'il-mî'l-cebr ve'l-mukâbele.* 1154 (1741) yılında bir mukaddime, üç bab ve bir hâtime halinde düzenlenen ve klasik cebir konularını içeren bir çalışmadır (Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 1347/8, vr. 56^b-60^a). 4. *Risâle fi'l-misâha.* Vezîriâzam Ah-

med Paşa'ya sunulan ve arazi ölçümüne dair olan eserde Mustafa Sıdkı'nın kendi icat ettiği kullanış kolay bir aletin tanıtımı yapılmaktadır (*Osmanlı Müellifleri*, III, 278). 5. *Devâir-i İctimâ ve İstikbâlin Resm ve İstî'mâli* (Süleymaniye Ktp., Selimiye, nr. 560/7, vr. 64a-72b). Philippe de la Hire'nin bulduğu içtimâ ve istikbal dairelerinin çizim ve kullanımı hakkında Nicolas Bion'un kaleme alarak 1702'de Paris'te yayımladığı *L'usage des astrolabes tant universels que particuliers. Accompagné d'un traité, qui en explique la construction* adlı kitabın Türkçe'ye tercümesidir. 6. *Rüsûm li-ba'zî'l-âlâtî'l-felekiyye.* Bazı astronomi aletlerinin geometrik çizimidir (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Mustafa Fâzıl, Riyâza, nr. 40/2, vr. 40^b-41^b + 45^b-57^a + 59^a + 60^b-64^a). Klasik astronomi aletlerinin görüntülü tanıtımları açısından büyük önem taşımaktadır. 7. *Risâle fi'l-hey'e.* Yıldızların hareketleri üzerine kaleme alınmış bir risâledir (*Bibliotheca Lindesiana*, nr. 647). 8. *Dîvân-ı Sıdkî.* Türkçe şiirlerini içermektedir (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1103). 9. *Mecmû-i Hafîza.* Arapça, Farsça, Türkçe manzum ve mensur bir lugaz-muamma mecmuasıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râmiz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3873 (Sıdkî maddesi); Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 531; *Sicill-i Osmânî*, III, 225; *Osmanlı Müellifleri*, II, 285; III, 278; TYDK, III, 820-821; Ali İshak Abdüllatif, *'Âlimü'l-hendeseti'r-riyâziyye: İbnü'l-Heysem*, Amman 1993, s. 215, 246-256; Cevat İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim*, İstanbul 1997, I, 302-306; Ekmeleddin İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*, İstanbul 1997, II, 466-467; a.mlf. v.dğr., *Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi*, İstanbul 1999, I, 214-217; "Sıdkî Mustafa Efendi", *TDEA*, VIII, 2.

İHSAN FAZLIOĞLU

MUSTAFA es-SİBÂÎ

(مصطفى السباعي)

(1915-1964)

Suriye

İhvân-ı Müslimîn teşkilâtının kurucusu, âlim.

Suriye'nin Humus şehrinde doğdu. Tanınmış âlimlerin yetiştiği bir aileye mensuptur. Dedeleri gibi babası Hüsnî es-Sibâî de Humus'taki el-Camiu'l-kebîr'in hatibi olup Fransızlar'a karşı verilen istiklâl mücadelesinde önemli rol oynamış, çeşitli cemiyetlerin kuruluşuna ve faaliyetlerine katılmıştır. Mustafa es-Sibâî, Kur'an-ı Kerim'i ezberledikten sonra temel İslâmî bilgileri babasından aldı. İlköğrenimin ardın-

dan kaydolduğu şer'î liseden 1930'da mezun oldu. Babasıyla birlikte katıldığı ilim meclislerinde Humus müftüsü Tâhir el-Etâsî, Zâhid el-Etâsî, Muhammed el-Yâsîn, Abdüsselâm Talâlib, Enîs Talâlib gibi şahsiyetleri tanıdı ve onlardan ders aldı, genç yaşta babasının yerine hatiplik yaptı. Henüz on beş yaşındayken yabancı misyon okulları ile mücadele etmek için gizli bir cemiyet kurduğu söylenen Sibâî (Reissner, s. 122) 1931'de Fas'taki Fransız sömürge yönetimi aleyhine bildiriler yayımladığı, 1932'de bir cuma namazı hutbesinde Fransız manda yönetimini eleştirdiği için tutuklandı.

1933'te Ezher'de tahsil görmek üzere Kahire'ye gitti. Buradaki öğreniminin ardından Külliyyetü's-şerîa'da hazırladığı *es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teşrîfi'l-İslâmî* başlıklı teziyle doktor unvanını aldı (1949). Mısır'daki öğrenciliği sırasında siyasetle yakından ilgilendi. Kahire'de Hasan el-Bennâ ile tanışarak İhvân-ı Müslimîn'in faaliyetlerine iştirak etti. 1934'te İngiltere karşıtı gösterilere katıldığı için tutuklandı. 1940'ta Reşîd Ali Kılânî'nin İngiliz karşıtı Irak isyanını desteklemek üzere Mısır'da gizli bir cemiyet kurduğu suçlamasıyla Kahire'de İngilizler tarafından yine tutuklandı ve iki ay sonra Filistin'deki Sarfâd toplama kampına gönderildi. Burada dört ay kalan Sibâî serbest bırakılınca Humus'a dönerek Şebâb-ı Muhammed teşkilâtını yeniden örgütledi. Ancak bu defa Fransız manda yönetimi tarafından tutuklandı ve önce Beyrut'taki el-Miye ve Miye toplama kampında, ardından Râşeyyâ Kalesi'nde olmak üzere iki buçuk yıl hapiste kaldı. Bu sırada mârûz kaldığı işkenceler yüzünden sağlığı önemli ölçüde bozuldu. Hapisten çıktıktan sonra Humus'ta bir lisede İslâm dini ve Arapça öğretmeni olarak göreve başladı. 1945'te Şam'da el-Ma'hedü'l-Arabî'yi kurarak müdürlüğünü yaptı. Eğitim ve öğretim faaliyetleri yanında asıl önemli girişimini 1940'lı yılların ortalarında ger-

Mustafa es-Sibâî

çekleştirdi ve mevcut bazı cemiyetleri İhvân-ı Müslimîn çatısı altında topladı; kendisi de bu teşkilâtın Suriye liderliğine seçildi. Fransızlar'ın Nisan 1946'da Suriye'den çekilmesinin ardından İhvân-ı Müslimîn siyâsî hayatta aktif rol almaya başladı ve 1947'de ilk defa gerçekleştirilen parlamento seçimlerine katıldı.

1947 sonlarında Birleşmiş Milletler'in Filistin topraklarını ikiye bölmesine karşı çıkan Sibâî, bütün Suriye'yi dolaşarak bu konuda toplantılar düzenleyip konuşmalar yaptı, daha sonra bilfiil çatışmalara katılmak üzere Filistin'e gitti. Burada Hasan el-Bennâ ile buluştu. Sibâî ayrıca destek sağlamak amacıyla bazı devlet başkanlarıyla da görüştü (Abdülazîz el-Hac Mustafa, s. 39 vd.).

Suriye'de 1949'da üst üste gerçekleştirilen askerî darbeler neticesinde İhvân-ı Müslimîn üzerindeki baskılar artınca teşkilât diğer bazı organizasyonlarla birleştirilerek el-Cebhetü'l-İştirâkiyyetü'l-İslâmiyye kuruldu ve başkanlığına Mustafa es-Sibâî getirildi. Aynı yıl bir anayasa hazırlanması için oluşturulacak kurucular meclisi seçimlerine katılıp Lecnetü'd-düstûr el-âmm'e'de yer aldı ve anayasaya devletin dininin İslâm olduğuna dair bir madde konulması için çaba gösterdi. Anayasada böyle bir madde yer almadıysa da üçüncü maddede devlet başkanının dininin İslâm olması gerektiği ve İslâm fıkhnın yasamanın ana kaynağı olduğunun belirtilmesinde onun gayretleri etkili oldu. Kurucular meclisi yeni anayasanın yürürlüğe girmesinden sonra 1950 yazında Suriye Parlamentosu'na dönüştürüldü. Sibâî aynı yıl Şam Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı.

Edîb Şişeklî idaresindeki askerî yönetimin Ocak 1952'den itibaren faaliyetlerini yasakladığı İhvân-ı Müslimîn, Şubat 1954'te Şişeklî'nin bir darbeyle iktidardan uzaklaştırılması üzerine rahatladıysa da teşkilâtın aynı yıl Mısır'da Cemal Abdünnâsır tarafından yasaklanmasından etkilendi. Suriye, Irak, Ürdün ve Sudan şubelerinin temsilcileri Şam'da bir araya gelerek ed-Dubbâtü'l-ahrâ'a karşı hükümetler ve halk nezdinde bir kampanya başlatma kararı aldı. Suriye İhvân-ı Müslimîn teşkilâtının faaliyetleri 8 Haziran 1955'te serbest bırakıldı ve Mustafa es-Sibâî tekrar başkan seçildi. Sibâî, Hukuk Fakültesi'ndeki görevinin yanı sıra sadece İslâmî ilimlerin okutulduğu bir fakültenin kuruluşu için çalışmalarda bulundu ve 1955'te Şam Üniversitesi'nin bünyesinde açılan Şeriat Fakül-

tesi'nin ilk dekanı oldu. 1956'da bu fakülteye *Mevsû'atü'l-fıkhî'l-İslâmî*'nin hazırlanması görevi verilince Sibâî ansiklopedinin redaksiyon kurulu başkanlığına getirildi.

1956'da kendisine yapılan bir suikasten kurtulan Sibâî 1957'deki ara seçimlere İhvân-ı Müslimîn'in Şam adayı olarak katıldı, ancak seçilemedi. 8 Mart 1957'de bütün Arap ülkelerindeki İhvân-ı Müslimîn teşkilâtlarının katıldığı bir kongre düzenlendi ve Sibâî'nin başkanı olduğu bir yürütme kurulu seçildi. Aynı yıl Sovyetler Birliği'ne yaptığı bir seyahat sırasında kısmî felç geçiren Sibâî teşkilâtın liderliğini İsmâ el-Attâr'a bıraktı. Mustafa es-Sibâî hastalığına rağmen bundan sonra da faaliyetlerini sürdürdü ve üniversitede ders verdi. 3 Ekim 1964'te Şam'da vefat etti.

Mustafa es-Sibâî, 1951'de Pakistan'da toplanan Dünya İslâm Konferansı'nda ve Nisan 1954'te Bihamdûn'da (Lübnan) düzenlenen Milletlerarası İslâm - Hristiyan Konferansı'nda Suriye delegasyonunun başkanı sıfatıyla bulundu. 1956'da Suriye Üniversitesi tarafından Avrupa ülkelerinde İslâm araştırmalarının durumunu tesbit etmekle görevli bir heyete dahil edildi ve bu amaçla Türkiye, İtalya, İngiltere, İrlanda, Belçika, Hollanda, Danimarka, Norveç, İsveç, Finlandiya, Almanya, Avusturya, İsviçre ve Fransa'yı kapsayan bir seyahate çıktı. Bu sırada şarkiyatçılarla tanıştı. 1957'de Moskova Üniversitesi'nin daveti üzerine Moskova'ya gitti.

Bir teşkilât lideri ve siyasetçi olduğu kadar ilim adamı kişiliği ile de tanınan Mustafa es-Sibâî'nin zamanında yankı uyandıran görüşleri daha çok sünnetin dindeki yeri ve önemiyle İslâm - sosyalizm ilişkisi konularındadır. Sibâî, doktora tezinde sünnetin İslâm hukukundaki yerini ortaya koyduktan sonra şarkiyatçıların ve onların İslâm dünyasındaki takipçilerinin bu konudaki görüşlerini eleştirmiş, özellikle Goldziher'in hadislerin sıhhati, râviler ve hadisleri derleyenler hakkında şüphe uyandırma çabalarına şiddetle karşı çıkmıştır (*es-Sünne*, s. 296-340). Ahmed Emin'in *Fecrü'l-İslâm* ve Muhammed Ebû Reyze'nin *Edvâ' 'ale's-sünneti'l-Muhammediyye* adlı kitaplarında sünnet ve hadisler hakkında dile getirdikleri görüşlerin eleştirisine uzunca bir bölüm ayıran Sibâî (*a.g.e.*, s. 176-295), bazı müslüman ilim adamlarının sünnet konusundaki olumsuz yaklaşımlarını onların bilgisizliğine, müsteşriklerin yöntemlerine kanmalarına, şöhrete kavuşma arzularına ve bunu düşünce öz-

gürlüğüyle ilişkilendirmelerine ve kendi yanlış düşüncelerini ifade etmek için şarkiyatçıların arkasına sığınmalarına bağlamaktadır (*a.g.e.*, s. 13).

Sibâî, sol hareketlerin İslâm ülkelerinde taban bulmaya başlaması üzerine Seyyid Kutub gibi çağdaşı birçok düşünürün üzerinde durduğu fakirlik, mülkiyet hakkı, sosyal adalet, sosyal dayanışma ve sosyal güvenlik konularıyla da yakından ilgilenmiştir. Komünizm, sosyalizm ve kapitalizm gibi ideolojileri inceleyen Sibâî, sosyal güvenlik ve adaleti vurgulayan bir görüş olarak düşündüğü sosyalizmin insanî bir duygunun ürünü olduğuna ve bütün resullerin tebliğinde yeri bulunduğuna inanır. Ona göre sosyalizmin amacı sermayenin toplum aleyhine biriktirilmesini önlemek, devlet eliyle fertlerin iktisadî faaliyetlerini denetlemek, vatandaşlar arasında sosyal dayanışmayı tesis etmektir (*İştirâkiyyetü'l-İslâm*, s. 7). Sibâî, Batı'da ortaya çıkan sosyalizm kavramından faydalanmakla birlikte Batılı yaklaşımdan farklı biçimde İslâm sosyalizmi teorisini oluşturduğunu (*a.g.e.*, s. 8), hatta İslâm sosyalizmini İslâm akidesinin bir parçası olarak gördüğünü (*a.g.e.*, s. 202) ifade eder. Bu teorisini *İştirâkiyyetü'l-İslâm* adlı kitabında ele alıp insan hak ve özgürlükleri, eşitlik, sosyal adalet gibi kavramlar üzerinde genişçe durur. Sibâî, herkesin mülk edinme hakkını kabul etmekle birlikte sermayenin tek elde toplanmaması gerektiğini, mülkiyete kamu yararına olacak şekilde sınır konabileceğini ve gerektiğinde mülkiyetin devletleştirilebileceğini, İslâm hukuku açısından da bunun câiz olduğunu, hatta vakfın bir tür devletleştirme sayıldığını söyler (*a.g.e.*, s. 99 vd.).

Eserleri. 1. es-Sünne ve mekânâtü'hâ fi't-teşrî'i'l-İslâmî (Kahire 1960, 1961, 1966; Beyrut 1976, 1978, 1985). Sibâî'nin doktora tezinin bazı ilâvelerle yayımlanmış şeklidir. *İslâm Hukukunda Sünnet* adıyla Edip Gönenç (İstanbul 1981) ve Kâmil Tunç (İstanbul 1996) tarafından tercüme edilmiştir. **2. es-Sîretü'n-nebeviyye** (9. baskı, Dimaşk-Beyrut 1406/1986). **3. Şerhu kânûni'l-ahvâlî's-şahşiyye el-mâ'mûl bihi fi'l-iklîmî's-şimâlî fi'l-Cumhûriyyeti'l-'Arabîyye el-müttehide** (I, Dimaşk 1961-1963; Dimaşk-Beyrut, II-III, 1417/1997). **4. Ahvâlü's-şahşiyye fi'l-ehliyyeti ve'l-vaşîyyeti ve't-terikât** (Abdurrahman es-Sâbûnî ile birlikte, 3. baskı, Dimaşk 1390/1970). **5. el-Mer'ê beyne'l-fıkh ve'l-kânûn: Dirâse şer'iyye ve kânûniyye ve ictimâ'iyye** (Dimaşk 1382/

1962; Beyrut 1404/1984). Sibâî'nin 1961-1962 öğretim yılında üniversitede okutduğu derslerden oluşmuş eseridir. İhsan Toksarı *İslâm'a ve Garblılara Göre Kadın* adıyla eserin kısmı tercümesini yapmıştır (İstanbul 1969). **6.** *Ah-kâmü's-sı-yâm ve felsefetühû fi dav'i'l-Kur'ân ve's-Sünne* (Dimaşk 1957). **7.** *İştirâkiyyetü'l-İslâm* (Dimaşk 1959, 1960; Kahire 1960). 1959'da Şam Üniversitesi'nde verdiği konferansların metinlerinden meydana gelmektedir. İslâm dünyasında büyük yankı uyandıran eser, A. Niyazioğlu tarafından *İslâm Sosyalizmi* adıyla Türkçe'ye çevrilmiş (İstanbul 1974, 1976), Muhammed el-Hâmid *Nazarât fi Kitâbi İştirâkiyyeti'l-İslâm* adıyla esere bir eleştiri yazmıştır (Dimaşk 1382/1963). **8.** *ed-Dîn ve'd-devle fi'l-İslâm* (Dimaşk 1952). Beyrut Üniversitesi'nde verdiği konferansların metinlerinden ibarettir. İhsan Toksarı kitabı *İslâm'da Din ve Devlet* başlığıyla tercüme etmiştir (İstanbul 1966). **9.** *Ahlâ-kunâ el-ictimâ'iyye* (Dimaşk 1375/1955). 1954-1955 yıllarında radyoda yaptığı konuşmaları ihtiva eder. **10.** *et-Tekâfülû'l-ictimâ'î fi'l-İslâm* (Beyrut 1419/1998). **11.** *el-Fakr, el-cû', el-hirmân: Müşkilât ve hulûl* (Beyrut 2002). **12.** *Min revâ'i'î ha-dâretinâ* (Beyrut 1968). İslâm medeniyetiyle ilgili olarak kaleme aldığı önemli eserlerindendir. N. Demircan ve M. Sait Şimşek tarafından *İslâm Medeniyeti'nden Altın Tablolar* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (Konya 1979). **13.** *Uzamâ'ünâ fi't-târîh* (4. baskı, Beyrut-Dimaşk 1405/1985). Hz. Peygamber, Hulefâ-yi Râşidîn, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû'd-Derdâ, Hz. Hamza, Hâlid b. Velîd, Emîr Şekîb Arslan ve Hasan el-Bennâ hakkında yayımlanmış makalelerinin derlenmesinden oluşmuştur. **14.** *Hâkezâ 'allemetni'l-hayât* (Dimaşk 1382/1962). Sibâî'nin hastahane de iken kaleme aldığı eserin ikinci bölümü müellifin vefatından sonra yayımlanmıştır (I-II, Beyrut-Dimaşk 1398, 3. baskı, 1406/1986). Muhammet Sevgili ve Hasan Akdağ eseri *Hayat Bana Böyle Öğretti* adıyla tercüme etmişlerdir (Konya, ts. [1994]). **15.** *el-Kalâ'id min ferâ'idü'l-fevâ'id* (Dimaşk 1962). **16.** *el-İstişrâk ve'l-müsteşri-kün mâ lehüm ve mâ 'aleyhim* (Küveyt 1968; 2. baskı, Beyrut-Dimaşk 1979). *Ha-dâretü'l-İslâm* dergisinde yayımlanan bir makale ile *es-Sünne ve mekânethûhâ fi't-teşrî'i'l-İslâmî* adlı kitabının bazı bölümlerinin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Kemal Çobanbeyli (*Müsteşriklar ve He-defleri*, İstanbul 1971) ve Mücteba Uğur (*Oryantalizm ve Oryantalistler: Yararları*

Zararları, İstanbul 1993) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. **17.** *Hâzâ hüve'l-İslâm* (Beyrut 1979). Sibâî'nin vefatından sonra makalelerinin bir kısmının derlenmesiyle meydana getirilmiştir. **18.** *el-A'lâm ve'l-a'mâl: Silsiletü makâlât nüşiret fi məcəelleti'l-Fethi'l-Kâhiriyye* (Beyrut 2000). Sibâî'nin Kahire'de bulunduğu sırada *el-Feth* dergisinde yayımlanan makalelerini ihtiva eder. Sibâî ayrıca günlük *el-Menâr* (1947-1949) ve haftalık *eş-Şihâb* (1955) gazeteleriyle haftalık *el-Müslimûn* dergisini (1955-1958; 1958'den itibaren aylık olarak *Ha-dâretü'l-İslâm* adıyla) neşretmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafa es-Sibâî, *İştirâkiyyetü'l-İslâm*, Dimaşk 1960, tür.yer.; a.mlf., *es-Sünne ve mekânethûhâ fi't-teşrî'i'l-İslâmî*, [baskı yeri ve tarihi yok] (ed-Dârü'l-kavmiyye li't-tibâa ve'n-neşr), tür.yer.; J. Reissner, *Ideologie und Politik der Muslim-brüder Syriens*, Freiburg 1980, tür.yer.; Enver el-Cündî, *A'lâmü'l-karni'r-râbi' 'aşer el-hicrî*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-Enclû el-Mısıriyye), I, 435-451; Abdülazîz el-Hac Mustafa, *Muştafâ es-Sibâî: Racûlû fikrin ve kâ'idü da'ue*, Amman 1404/1984; Abdülkerîm Osman, *Me'âlimü's-sekâfeti'l-İslâmiyye*, Beyrut 1984, s. 480-483; Hüsnî Edhem Cerrâr, *ed-Duktûr Muştafâ es-Sibâî: Kâ'idü cil ve râ'idü ümme*, Amman 1415/1994; *Muştafâ es-Sibâî bi-aklâmi muhibbüh ve 'ârifih* (haz. M. Mustafa es-Sibâî), Beyrut 1421/2000; Adnân M. Zerzûr, *Muştafâ es-Sibâî: ed-Dâ'iyyetü'l-müceddid*, Dimaşk-Beyrut 2000; Muhammed el-Hasnâvî, *Zikreyâtü ma'a's-Sibâî*, Cidde 2001; Abdullah Mahmûd et-Tantâvî, *Muştafâ es-Sibâî, 1334-1384/1915-1964: ed-Dâ'iyye, er-râ'id ve'l-'âlimü'l-mücadhid*, Dimaşk-Beyrut 2001; *Ha-dâretü'l-İslâm*, özel sayı, V/4-6, Dimaşk 1384/1964.

HİRAL GÖRGÜN

MUSTAFA eş-ŞİHÂBÎ

(مصطفى الشهابي)

Mustafâ b. Muhammed Saîd b. Cehcâh
b. Hüseyin el-Emîr eş-Şihâbî
(1893-1968)

Şihâbiyye ailesinin emîrlerinden,
yazar ve şair.

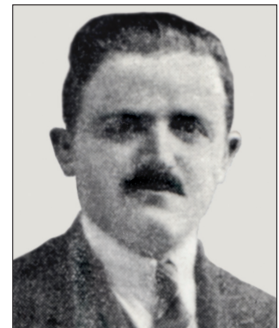
Dimaşk'ın kazası Hâsbeyyâ'da doğdu. Bugün Lübnan topraklarına dahil olan kaza Suriye sınırındaki Teym vadisinde yaşayan Şihâboğulları'nın merkeziydi. Çocukluk yıllarını burada ve Suriye vilâyeti malîyesinde memur olan babasının tayin edildiği Ba'lebek'te geçirdi. İlk tahsilinden sonra 1905'te Dimaşk'ta Katolik-Patrik okuluna girdi. 1907'de büyük kardeşi Ârif ile birlikte İstanbul'a giderek bir Fransız okuluna kaydoldu. Arap edebiyatı ile İslâm medeniyeti tarihini çok iyi bilen kardeşinden

ders aldı. Ardından onunla birlikte Dimaşk'a dönerek (1909) lise seviyesindeki Sultâniyye Medresesi'ne (Anber Mektebi) girdi.

1910 yılında Cem'iyyetü ehli'l-fikri'd-Dimaşkiyye tarafından yüksek tahsil için Fransa'ya gönderildi. Chalon Sur-Saône şehrinde Fransız dili diploması aldı. Daha sonra Grignon'daki Yüksek Ziraat Okulu'na kaydoldu. 1914'te ziraat mühendisi olarak okulu bitirince İstanbul'a döndü. İstanbul'dan ayrılmadan önce I. Dünya Savaşı başladığından Harp Okulu'na girmek zorunda kaldı. Ardından Hava Ulaştırma Okulu'na geçti. Altı ay sonra yedek subay olarak Kudüs'teki Ulaştırma Bölüğü'ne kumandan tayin edildi. Ardından tercümanlıkla Dimaşk'taki Telsiz Muhabere Bölüğü'ne nakledildi. Burada teğmen rütbesi-ne yükseltildi.

1916'da Serc (İbn Âmir), Beysân ve Mecdilütaberiye'de bulunan iki ziraat birliğine kumandan tayin edildi. 1918'de Dimaşk'ta ordu ziraat müdürü oldu. Osmanlı ordusu Suriye'den çekilince bu yılın sonlarına doğru Suriye'de ziraat ve haraç müdürlüğüne getirildi. Ardından devlet em-lâk müdürü (1923-1934), millî iktisat müdürü (1935), maarif bakanı (1936), Halep valisi (1937-1939), maliye bakanı, maliye ve millî iktisattan sorumlu devlet bakanı (1943), Lazkiye valisi (1943-1945), bakanlar kurulu başkanlığı genel sekreteri (1945), tekrar Halep valisi (1946-1947), tekrar Lazkiye valisi (1948-1949), adalet bakanı (1949) ve Suriye'nin Mısır elçisi (1951-1954) olarak görev yaptı.

Mustafa eş-Şihâbî, resmî görevleri sırasında küçük (özel) mülkiyetleri teşvik etmek amacıyla yüzlerce köyü kapsayan devlet arazisinin köylülere dağıtılması, Halep Millî Kütüphanesi ile Lazkiye Millî Kütüphanesi'nin inşası gibi önemli faaliyetleri gerçekleştirdi. Siyaset ve devlet adamlığı yanında bir âlim ve edip olarak gazete ve dergilerde yazılar, bilimsel makaleler yazdı. Dimaşk el-Mecmau'l-ilmiyyü'l-Arabî 1956 Temmuzunda Şihâbî'yi faal üye ve akade-

Mustafa
eş-Şihâbî